

МЕЖДУНАРОДНО ДВИЖЕНИЕ НА ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ

Направен е опит за оценка на движението на преките чуждестранни инвестиции въз основа на емпирични данни в рамките на различни категории страни. Анализирани са причините за нарастващите ПЧИ в развиващите се страни. Тези страни са разделени на пет групи според темповете, мащабите и характера на натрупаните чуждестранни инвестиции.

JEL: F21

Обособяването на всички страни в света в три категории - развити, развиващи се и държави с икономики в преход, е приело класическа форма.¹ В различна степен тези три категории създават, развиват и утвърждават *феномена глобализация* и изпитват върху себе си неговото влияние.

Като че ли от всички измерения на глобализацията с най-голяма зрялост и интензивност изпъква движението на чуждестранните инвестиции и техният подвид - преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ).

Съвременните тенденции в развитието на световната икономика днес се определят от ПЧИ и глобализацията на икономическите връзки. Нейната интернационализация се проявява в две основни направления: регионализация и глобализацията

Преките чуждестранни инвестиции са един от основните фактори за ускорено развитие на световната икономика, като за това влияние оказват определени условия:

- задълбочаване на международното разделение на труда;
- нарастване ролята на транснационалните фирми;
- задълбочаване на интернационалните процеси и формиране на тази основа на икономически пространства и общи пазари;
- развитие на световната валутна система и нейното функциониране по принципите на моновалутната система "евро";
- самофинансиране на инвестициите;
- съществуването на "икономика в сянка". Именно в тази сфера се осъществява "прането" на големите пари и под формата на преки инвестиции.

---

¹ Съществуват и други класификации, като тези на В. Терпстра и Р. Сарати, Ф. Котлър, С. Маджаро, Ф. Котеорт, които имат своята изследователска и практическа полезност. Вж. по-подробно *Дамянов, Ат.* Международен маркетинг. Свищов, Академично издателство "Д. А. Ценов", 1999, 71-81.

Като аргумент можем да приведем данните от анализа, направен през 1998 г. от експерти на ЮНКТАД - почти 73% от ПЧИ са били съсредоточени в 26 развити страни, 21% - в 127 развиващи се и около 6% в 28 държави с преходна икономика.

*

Според английското списание "The Economist" "азиатската икономическа криза, руският дефолт и бразилската финансова криза "изтриха" милиарди долари от развиващите се части на световния пазар в продължение на 18 месеца".²

Характеризирайки тези процеси, е важно да се обърне внимание на някои обстоятелства. Първо, съкращаването в значителна степен е свързано с оттеглянето на портфейлните и други непреки финансови средства, които в преобладаващата си част носят спекулативен характер. Ако през 1996 г. чистата сума на постъпленията на портфейлните инвестиции съставляваше 196 млрд. дол., то през 1997 г. тя е 111 млрд., през 1998 г. - по-малко от 39 млрд., а според оценките на най-големите финансови институти през 1999 г. тя е едва 16-17 млрд. дол. Второ, намалението е обусловено от безапелативното изтегляне на чуждестранни финансови средства предимно от страните, непосредствено засегнати от кризите. Трето, въпреки това продължава натрупването именно на ПЧИ, вследствие на което нараства техният относителен дял в общата сума на чуждестранните капиталовложения в тези държави (от 22.2% през 1970 г. до 27.2% през 1990 г., 38.8% през 1995 г., 57.5% през 1997 г. и 75% през 1998 г.). Нещо повече, развиващите се страни превъзхождат развитите по темповете на натрупване на подобни инвестиции. За периода 1980-1990 г. ПЧИ в развитите държави нарастват 3.7 пъти, а в развиващите се - 3.13 пъти. През следващите 7 години увеличението за първите е едва със 70%, а за вторите - 2.4 пъти.

Ето и някои от причините за по-бързото натрупване ПЧИ в развиващите страни през 90-те години:

На първо място, подобрените условия на икономическо развитие, свързано с укрепване на политическата независимост и самостоятелност, с определени социално-икономически преобразувания; по-нататъшно формиране и развитие на пазарните инфраструктури, които доведоха до относително по-високи темпове, въпреки че под влиянието на финансовите кризи от 1997-1998 г. се наблюдава спадане и при тях, а в отделни страни и намаляване обема на производството.

² IMF. Working Paper 105, 1988; The Economist, 02.06.1999, p. 114; World Economic Outlook, 10.1999, p. 29.

На второ място, все по-активното включване на развиващите се страни в системата на международното разпределение на труда, световните стопански връзки, международните интеграционни процеси, процесите на транснационализация и глобализация на икономиката. Една от най-новите форми на глобализация на икономиката в днешно време (и едновременно с това един от най-важните фактори на натрупване на ПЧИ) са трансграничните глобални сливания и поглъщания.

На трето място, от втората половина на 80-те години на ХХ век развиващите се страни преминават от политика на ограничения, национализация и експроприация на преките чуждестранни инвестиции към политика на либерализация и стимулиране чрез предоставяне на значителни облекчения и гаранции. Увеличава се броят на международните съглашения по повод движението на ПЧИ. При това, ако преди инициатори на такива съглашения бяха основно развитите страни, то сега все по-голяма самостоятелност и инициатива проявяват развиващите се държави. Към края на 80-те години положителната роля на ПЧИ беше призната от ООН и от почти всички развиващи се страни.³ Ако през 1991 г. едва в 35 от тях беше осъществена по-нататъшна либерализация по отношение на прякото чуждестранно инвестиране, то през 1992 г. те са 43, а през 1997 г. - 76.

На четвърто място, цената на работната сила е значително по-ниската в сравнение с развитите страни, в които разходите за работна заплата съставляват голяма част от тези за производството.

Анализирайки причините за нарастващите притоци на преки чуждестранни инвестиции в развиващите се страни, е необходимо освен обикновените, да се изтъкнат и някои специфични особености. Като се отчитат тези и други фактори е целесъобразно тези страни да се разделят на пет групи според темповете, мащабите и характера на натрупване на чуждестранни инвестиции, а именно: нови индустриални страни; страни-износителки на нефт; офшорни зони; най-слабо развити държави; други, невключени в изброените предходни групи.

В началото на 1998 г. в 123 развиващи се страни (за които има данни) бяха натрупани преки чуждестранни инвестиции, възлизащи на над 807 млрд. долара (вж. табл. 1)

---

³ За периода 1960-1985 г. в развиващите се страни бяха осъществени 574 акта за експроприация на чуждестранна собственост на обща сума, която е над 15 млрд. дол. Вж. The CTC Reporter, 1998, N 4, p. 53; Oxford Economic Paper, 1.07. 1995, p. 267.

Таблица 1

Преки чуждестранни инвестиции в развиващите се страни (млн. дол.)

Страни	1980 г.	1990 г.	1995 г.	1997 г.	
				Всичко	На 1 жител
Общо (123 страни)	107 920	337 409	6 269 334	807 621	13 197
НИС (9)	49 465	156 645	351 722	457 105	3786
Бразилия	17 480	37 143	98 839	126 281	774
Мексико	8105	32 523	66 566	86 836	921
Сингапур	6203	28 565	58 622	78 062	22 959
Малайзия	6078	14 177	36 778	45 203	2152
Аржентина	5344	7442	25 698	36 070	1010
Хонконг	1729	13 413	21 769	28 869	4656
Тайланд	981	7980	17 236	23 104	390
Тайван	2405	9735	15 736	19 848	863
Южна Корея	1140	5727	10 478	14 832	324
Страни - износители на нефт (20)	33 866	117 311	150 162	175 279	665
Индонезия	10 274	38883	50 603	621 47	305
Саудитска Арабия	10 306	41 241	4164	40 435	2074
Нигерия	2406	8073	15 187	17 578	148
Египет	2256	11 039	14 098	15 568	241
Венецуела	1604	3865	6975	130 701	601
Други (15)	7120	14 210	22 135	25 850	622
Офшорни зони (20)	8241	22 836	39 544	47 367	61 036
Бермудски острови	5132	13 849	24 705	28 505	407 214
Кайманови острови	223	1749	3132	4142	129 437
Коста Рика	672	1449	2791	3701	1028
Панама	387	623	1492	2069	766
Кипър	480	1146	1613	1888	2465
Либерия	...	1297	1360	1392	557
Малта	156	465	974	1384	3730
Бахамски острови	298	336	493	688	2319
Други (12)	893	1924	2984	3618	2811
Най-слабо развити (39)	1863	5082	10259	13725	96.2
Други (35)	14 385	35 535	75 247	114 145	403.5
Първа подгрупа (8)	6231	22 750	53 239	85 581	365
Чили	886	10 067	15 547	25 056	1716
Колумбия	1061	3500	6818	11 752	317
Индия	1177	1667	5566	11 212	12
Перу	898	1293	5477	1058	453
Филипини	1225	2098	7168	9931	140
Турция	107	1320	5103	6431	102
Пакистан	688	1887	4570	6140	43
Мароко	189	918	2990	3801	138
Втора подгрупа (27)*	8154	12785	22008	28564	442

* Включва неразпределение по страни (1997 г. - 321 млн. дол.).

Източник. UNCTAD. World Investment Report 1998. Trends Determinants. New York, Geneva, 1998, 373-378.

Процесите на движението на ПЧИ в света и обемът им в развиващите се страни могат да бъдат характеризирани, както следва:

- Съкращаването им в значителна степен, което е свързано с оттеглянето на портфейлните и други непреки финансови средства.
- Намалението, обусловено от безапелативното изтегляне на чуждестранни финансови средства предимно от страните, засегнати от финансовите кризи.
- Въпреки това продължава натрупването именно на ПЧИ. Нещо повече, развиващите се страни превъзхождат развитите по темповете на натрупване на такива инвестиции.

*

С какво новите индустриални страни (НИС) привличат преките чуждестранни инвеститори? Към по-важните причини трябва да се отнесат следните: наличие на достатъчно развити и набиращи сила производствени и експортни структури и на пазарна инфраструктура; нарастващ относителен дял на сферата на услугите в икономическата и в социалната система; силна делова активност (по темповете на икономическо развитие значителна част от страните в тази група в голяма степен превъзхождат развитите държави), вкл. експортно-импортна.

Сред НИС ясно се открояват *две подгрупи*: латиноамериканска (Аржентина, Бразилия, Мексико) и азиатска (Хонконг, Малайзия, Сингапур, Тайван, Тайланд, Южна Корея). По абсолютен размер голяма част (54.%) от ПЧИ принадлежат на първата подгрупа. До 1998 г. тук са натрупани почти 250 млрд. долара (до 1991 г. - 77 млрд. дол.), което съставлява 66% (62%) от всички преки чуждестранни инвестиции в 35-те латиноамерикански страни.

Увеличаващото се натрупване на ПЧИ в латиноамериканските НИС се обуславя освен от всичко останало и от следните фактори:

- Първо, успешно осъществявана широкомащабна приватизация - за 1990-1997 г. стойността на приватизационните икономически обекти съставлява 74 млрд. дол., в т.ч. от чуждестранни инвеститори 60 млрд. дол.
- Второ, ефективно развитие на интеграционните процеси в този регион. След влизането на Мексико в Североамериканската зона за свободна търговия (НАФТА) средногодишният приток на ПЧИ в тази страна нарасна от 3.95 млрд. долара през 1986-1993 г. до 10.2 млрд. през 1994-1998 г. След образуването през 1995 г. на търговско-икономическия съюз МЕРКОСУР, включващ 5 страни (Аржентина, Бразилия, Парагвай, Чили, Уругвай), средният годишен приток на ПЧИ в тях нараства 3.4 пъти. Тези инвестиции ще се увеличават според окончателното оформяне през 2005 г. на зоната за свободна търговия на Америка (ФТАА), включваща 34 страни начело със САЩ.

- Трето, важен източник за натрупване на ПЧИ в латиноамериканските НИС е конверсията на техния огромен външен дълг⁴ в преки инвестиции, чиято сума в Бразилия за 1988-1993 г. достига 3.23 млрд. дол. (41.5% от общата сума на притока от ПЧИ за този период), в Аржентина – 5.9 млрд. (34.8%) и т.н.

- Четвърто, в икономиката на тези страни вече отдавна се е оформил обширен чуждестранен сектор, в който особено стабилни позиции заемат корпорациите от САЩ.

Регионът на новите индустриални страни от Югоизточна Азия, въпреки че отстъпва на латиноамериканските НИС по обща абсолютна сума на ПЧИ (210 млрд. дол. срещу 250 млрд.), значително ги превъзхожда по степен на наситеност, т. е. по размер на тези инвестиции на човек от населението (1335 дол. срещу 850 дол.). Освен това чуждестранният (американският) сектор в икономиката на азиатските НИС превъзхожда латиноамериканския регион и по абсолютни показатели: по активи - с 46%, по обем на продажбите - с 42%, по сума на чистата печалба - с 14%; но общите разходи за работна сила тук са по-малки със 78%, а броят на заетите - със 73%.

Относително голямата привлекателност на азиатските НИС за преките чуждестранни инвеститори се обяснява със следните фактори: по-голяма отвореност на икономиката им; по-високо равнище на икономическа свобода; по-голяма икономическа и политическа безопасност; висока степен на международна конкурентоспособност; значителни и постоянно увеличаващи се валутни резерви. Общата сума на валутните резерви на азиатските НИС нарасна от 297 млрд. дол. през 1997 г. до 338.4 млрд. през май - юли 1999 г.,⁵ поради което въпреки икономическите и финансовите кризи продължава прякото чуждестранно инвестиране в този регион. По предварителни данни новите притоци на ПЧИ в Южна Корея през 1998 г. са 4.7 млрд. дол. (срещу 3.1 млрд. през 1997 г.), в Тайланд – 5.9 млрд. (3.6 млрд.) и т.н. Тук е необходимо да се обърне внимание на още два специфични фактора, стимулиращи по определен начин притока на ПЧИ не само в тези страни:

Първият (относително краткосрочен) е свързан с понижаването на курса на националните валути на страните-реципиенти на чуждестранните инвестиции. Това е така, защото спадането на валутните курсове се съпровожда от намаляване на разходите (в чуждестранна валута) за инвестиционна дейност, особено ако тя се осъществява под формата на поглъщане на местни компании и предприятия. За периода от 11 февруари 1997 г. до 11 февруари 1998 г. курсът на националната валута на Сингапур спрямо долара спадна с 84%; на Малайзия - с 62%; Южна Корея - с 54%; Индонезия - с 4.1 пъти и т.н. Това обяснява до голяма степен забележимия

---

⁴ Общата сума на външния дълг на Латинска Америка достига през 1999 г. почти 700 млрд. дол.

⁵ Вж. Emerging markets investor, Feb. 1999, p. 31; The Economist, Feb. 1999, p. 84.

ръст на броя на сделките по сливане и поглъщане на икономически обекти в страните от Източна Азия (без Япония). Ако през периода 1990-1996 г. тук са се осъществявали средно по 1136 такива сделки на стойност 25 млрд. дол., то през 1997-1998 г. техният брой е 1955 на стойност 64 млрд. дол.⁶ Освен това понижаването на курса на националните валути води до намаляване на конкурентоспособността на вносните стоки (повишават се техните цени в местна валута), вследствие от което се съкращава обемът на стоковия внос в съответните страни. Така валутно-финансовата криза в Азия съкрати западноевропейския нетен износ с 55 млрд. дол., а дефицитът в стоковия баланс на САЩ се увеличи почти с 50 млрд. дол. В резултат от това стоковият износ все повече се заменя с внос на преки инвестиции. *Вторият фактор (дългосрочен)* е свързан с формирането в бъдеще (според някои оценки към 2020 г.) на обширна Тихоокеанска зона за свободна търговия (РАФТА).

Втора по обем на ПЧИ група е тази на нефтоекпортиращите страни. Комитетът на ООН за търговия и развитие (ЮНКТАД) включва в нея 24 държави. Доколкото обаче данните за ПЧИ в две страни (Ирак и Либия) липсват, а други две (Мексико и Малайзия) като НИС привличат преки инвеститори в по-голяма степен, то в нашия анализ са включени 20 страни от тази група.

Анализът позволява тук да се разграничат три особености на прякото чуждестранно инвестиране: *Първо*, изключително високата географска концентрация на ПЧИ: над 58% са съсредоточени в две страни (Индонезия и Саудитска Арабия), почти 27% - в три други (Нигерия, Египет и Венецуела), малко повече от 9% - в следващите четири (Тунис, Тринидад и Тобаго, Еквадор, Ангола) и по-малко от 6% - в останалите 11 държави.

Второ, като цяло се наблюдава тенденция към намаляване темповете на притока на ПЧИ. В резултат от това се съкращава дялът на тази група в общата сума на натрупаните в 123 развиващи се страни преки инвестиции - от 34.8% през 1990 г. до 24% през 1995 г. и 21.8% през 1997 г. (вж. табл. 1). Дори в такива нефтодобиващи страни като Саудитска Арабия, Габон и Бахрейн абсолютното съкращение на ПЧИ е много по-голямо - за 1997 г. с 1112 млн. дол. Тази тенденция е свързана преди всичко с продължителната криза на пазара на енергоносители, изразяваща се по-конкретно в рязкото намаляване цената на суровия петрол - от 27-28 дол. до 19-20 дол. за барел. Като се отчита, че излишъкът от нефт на световния пазар е над 500 млн. барела, може да се предположи, че цената му няма да се повишава без оглед на съкращаването на неговия добив от страните-нефтоекспортъори.

Трето, нефтеният сектор вече е достатъчно наситен с инвестиции и привлича чуждестранните инвеститори значително по-малко отпреди. Тяхното внимание все повече се съсредоточава върху сферата на услугите и

---

⁶ Вж. The Economist, 9 Jan. 1999, p. 20.

определени отрасли на обработващата промишленост. Същевременно трябва да се отбележи, че в държавите от тази група, в които се осъществяват структурни реформи в икономиката, доходите на човек от населението рязко се увеличават. Благодарение на това например Индонезия се превърна от бедна в една от новите индустриални страни. За 30 години (1966-1997 г.) тук тези доходи са се повишили 22 пъти - от 50 на 1100 дол., и в резултат обемите на ПЧИ нарастват с доста високи темпове - само за 2 години (1997-1997) с повече от 11.5 млрд. дол. За това в определена степен способства и понижаването на курса на индонезийската парична единица. Именно последното стимулира поглъщането на местните компании и предприятия от чуждестранни - за 1997 г. на стойност 4312 млн. дол. (срещу 2654 млн. за 1996 г.), и което е особено показателно, повече от половината от тази сума се пада на цялостни поглъщания (по-малко от 5%).

Същата картина се наблюдава и в другите нефтоекспортиращи страни. Например във Венецуела през 1997 г. обемът на ПЧИ нараства с 56% (до 13.7 млрд. дол.), а стойността на придобитата чуждестранна собственост - с 62%. Що се отнася до близоизточните арабски нефтоекспортиращи страни, то те се стремят да стимулират преките чуждестранни инвестиции за сметка на по-нататъшната либерализация на инвестиционната политика (в частност на фондовия пазар), изграждането на инвестиционни фондове, задълбочаването на регионалните инвестиционни процеси.⁷

Очевидно е, че повече от половината от сумата на ПЧИ е съсредоточена в 9-те НИС, при което там нараства не само абсолютната сума на тези инвестиции, но и техният относителен размер - от 45.8% през 1980 г. до 56.8% през 1997 г.

Втора по обем на ПЧИ група е на нефтоекспортиращите страни, които се стремят да стимулират преките чуждестранни инвестиции за сметка на по-нататъшната либерализация на инвестиционната политика, изграждането на инвестиционни фондове и задълбочаването на регионалните инвестиционни процеси.

*

Сред развиващите се страни особено място заема специфична група реципиенти на ПЧИ. Това са офшорните зони, т.е. държавите и териториите, чието законодателство разрешава регистрирането и функционирането на особени (офшорни) компании, зарабатващи доходите си от различен вид дейности извън пределите на страната на тяхната регистрация. Офшорните компании имат значителни предимства: реални данъчни облекчения, опростена система за регистрация и счетоводство, липса на валутни и други ограничения за международни икономически операции. Освен това редица

---

⁷ В рамките на свободната арабска търговска зона според данните за премахване на търговските бариери към 2008 г.

офшорни зони са големи финансови центрове и контролират многобройните международни инвестиционни фондове, в т.ч. взаимни, застрахователни и др. На Каймановите острови например има 1685 взаимни хедж фондове,⁸ чиито активи се оценяват на 200 млрд. дол.; на Британските Вирджински острови са регистрирани почти 300 000 офшорни компании - 2500 взаимни фонда с активи за 55 млрд. дол. (за сравнение в целия свят активите на всички инвестиционни фондове през 1998 г. достигнаха почти 30 трилиона дол.).⁹ Тези и други предимства (в т. ч. възможността за "изпиране" на нелегално спечелени пари) привличат чуждестранните инвеститори в тези страни и територии.

Общата сума на ПЧИ в 20-те изследвани офшорни зони нараства за периода 1980-1997 г. почти 6 пъти и съставлява 47.4 млрд. дол. Ако се отчита, първо, че Сингапур и Хонконг също представляват големи офшорни зони и финансови центрове, второ, че липсват данни за чуждестранните инвестиции (вкл. и легитимни и нелегитимни) в други офшорни зони (в частност на Британските Вирджински острови), то тази сума ще бъде значително по-голяма. В сравнение с другите разглеждани региони в офшорната система се наблюдава много висока степен на концентрация на ПЧИ: 60% се падат само на една страна (Бермудските острови), почти 21% - на други три зони (Кайманови острови, Коста Рика, Панама), над 11% - на следващите 4 и по-малко от 8% на останалите 12 зони. С други думи, чуждестранните инвеститори все още отдават предпочитание и доверие на старите офшорни центрове.

Може обаче определено да се твърди, че за в бъдеще, под влиянието на засилващата се глобализация на световната икономика, либерализацията на инвестиционната, финансовата и данъчната политика във все по-голям брой страни, формирането на свободни икономически зони в развитите държави и в страните с икономики в преход, ще расте количеството на офшорните територии, а заедно с това и тяхната роля като обекти на пряко чуждестранно инвестиране.

Сред всички развиващи се страни ООН разграничава група на най-слабо развитите. Ако от нея се изключи Ангола (влизаща в категорията на нефтоекспортърите), а също Либерия и Вануату (спадат към офшорните зони), то на 39-те страни, за които има данни за ПЧИ, се падат едва 1.7% (по-малко от 14 млрд. дол.) от общата сума на тези инвестиции, натрупани към началото на 1998 г. в 123-те изследвани развиващи се страни. Именно икономическата изостаналост, липсата и неразвитостта на пазарна инфраструктура, неустойчивостта на социалната и политическата система, значително ограничават притока на чуждестранни инвестиции в тези държави.

---

⁸ От английското "hedge" – преграда, ограждане, защита. Най-общо се определя като операция със застрахователен характер.

⁹ Вж. Global Custodian, Winter 1998, p. 22, 28.

От 123-те развиващи се страни-реципиенти на преки чуждестранни инвестиции се разграничава група, която по своите характеристики не се вписва в нито една от разгледаните. Тези страни (35) условно могат да се представят като средно развити. От 90-те години тук протича интензивно натрупване на ПЧИ - от 2.1 млрд. дол. средногодишно за периода 1980-1990 г. до 11.23 млрд. за 1990-1997 г. В резултат от това техният относителен дял в общата сума на ПЧИ сред разглежданите развиващи се страни отначало намалява от 13.3% през 1980 г. до 10.5% за 1990 г., а след това се увеличава до 14.1% за 1997 г. Причините се крият в провежданите през 90-те години реформи, насочени към структурно преобразуване на националното стопанство (засилване ролята и увеличаване на относителния размер на обработващите отрасли и сферата на услугите; формиране и развитие на съвременна система на социална и производствена инфраструктура; стимулиране на частния сектор; повишена политическа и социална стабилност и др.).

Същевременно тук се наблюдава твърде неравномерно разпределение на ПЧИ. В зависимост от характера и резултатите на провежданите преобразувания, влияещи върху разпределението им по места, в тази група се обособяват две подгрупи: *В първата* (Чили, Филипини, Перу, Пакистан, Турция и за в бъдеще Мароко, Колумбия) се формират условия за тяхното преминаване в групата на НИС, наблюдават се по-високи темпове на икономическо развитие, благодарение на което се осъществява бързо натрупване на ПЧИ - от 1.65 млрд. дол. Средногодишно през периода 1980-1990 г. до 9 млрд. през 1991-1997 г. През 90-те години в тези страни чуждестранните компании придобиха собственост на сума почти 50 млрд. дол. До голяма степен за това способстват измененията в отрасловата насоченост на ПЧИ, по-специално в латиноамериканските страни от тази група. Така делът на производствената сфера в новите преки чуждестранни инвестиции намалява: в Перу - от 73% за 1992 г. до 15% за 1996 г.; в Чили - от 59 до 22%; в Колумбия - от 72 до 35%. Съответно се увеличава делът на сферата на услугите, както следва за посочените страни: от 21 до 32%; от 27 до 58% и от 16 до 20%, а също и на вторичния сектор (обработващата промишленост) - от 6 до 53% и от 12 до 44%.¹⁰

Икономиката на *втората подгрупа* - 27 страни, е с преобладаващо аграрно-суровинен характер (макар и относително развит). Те в значително по-малка степен привличат ПЧИ - ако за периода 1980-1990 г. последните нарастват средно с 4.63 млрд. дол. годишно, то през 1990-1997 г. увеличението е едва с 2.25 млрд. дол. Това още веднъж потвърждава тезата, че суровинните отрасли в днешно време губят привлекателност за преките чуждестранни инвеститори.

¹⁰ Вж. World Investment Report 1998. New York, Geneva, 1998. p. 256.

От географска гледна точка ПЧИ в развиващите се страни се разпределят по следния начин: 46-5% (375 344 млн. дол.) - в 35 страни от Латинска Америка и Карибския басейн; 44,8% (360 832 млн. дол.) - в 33 държави от Азия; малко повече от 8% (65.2 млрд. дол.) - в 47 страни от Африка; 0.6% (4.3 млрд. дол.) – в 8 страни от Океания.

Анализът на ПЧИ в развиващите се страни свидетелства, от една страна, за значителната географска диверсификация, а от друга, за изключително високата концентрация. Както показват данните (вж. табл. 1), за 10 големи реципиента на преки инвестиции (абсолютната сума на ПЧИ надвишава 25 млрд. дол.) процентът е 11.3, а за останалите 108 страни - по-малко от 20. Важно е да се подчертае, че от 15 реципиента 10 са НИС (вкл. Чили), 4 - нефтоекспортиращи страни, 1 - офшорна зона.

Характеристиката на ПЧИ в развиващите се страни ще бъде непълна, ако не ги разгледаме от гледна точка на обема на инвестициите на човек от населението. Тук видимо се открояват 15-те най-големи реципиенти, където този показател надвишава 2 хил. дол. (вж. табл. 2). Според степента на наситеност с ПЧИ най-голям реципиент са Бермудите (над 400 хил. дол. на човек от населението) и Каймановите острови (почти 130 хил. дол.). Трябва да обърнем внимание и на това, че в числото на 15 най-големи реципиенти влизат 11 офшорни зони, едва 3 НИС и само 1 нефтоекспортираща страна (Тринидад и Тобаго).

Таблица 2

Обем на ПЧИ на човек от населението през 1997 г. (дол.)

Страни	ПЧИ на човек от населението
Бермудски острови	407 214
Кайманови острови	129 437
Сент Люсия	3211
Малта	2730
Сингапур	22 959
Сент Китс и Невис	8116
Антигуа и Барбуда	6914
Сейшелски острови	5260
Хонконг	4656
Тринидад и Тобаго	3303
Кипър	2465
Аруба	2450
Бахамски острови	2319
Сент Висент	2191
Малайзия	2152

Източник: UNICTAD. World Investment Report 1998, p. 373-378; Населението на света 1997. Справочник на ООН, 1997, 82-85.

Средно на един жител в 123-те развиващи се страни се падат по 13 197 дол., но ако от посочения списък се изключат 20-те офшорни зони, то в оставащите 103 държави този показател ще бъде 1238 дол. Ако се изключат и 9-те НИС, в оставащите 94 държави сумата е 338 дол., в т. ч. в 39-те най-слабо развити по 96 дол. (за сравнение в Пакистан този показател е 43 дол., а в Индия - 12 дол.).

От казаното дотук може да се направи изводът, че значението на развиващите се страни като обект на приложение на преките чуждестранни инвестиции нараства, повишава се техният относителен дял в световния дял на тези инвестиции. Увеличението би могло да бъде и по-значително, ако все по-голяма част от ПЧИ не се насочваше в относително нов регион - страните с икономики в преход.

25.VII.2001 г.